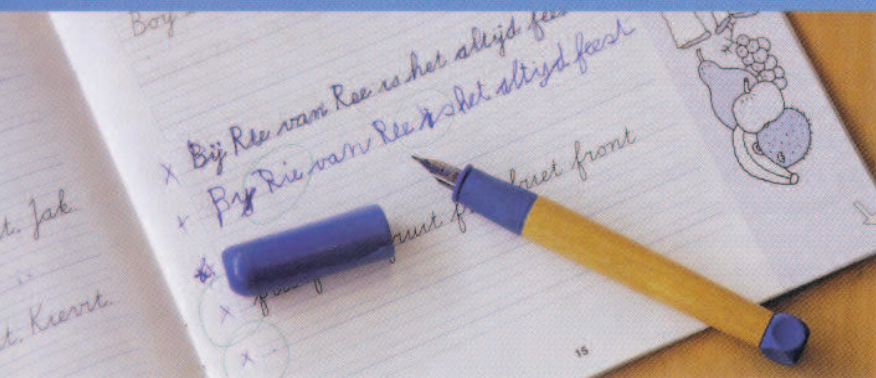

Leren schrijven soms lastiger voor kinderen met epilepsie

Leren schrijven is ingewikkeld. Zit het buikje van de b links of rechts? Tot hoever moet ik doorgaan met de lijn omlaag? Kinderen met epilepsie hebben vaak een minder goede coördinatie. Daardoor is leren schrijven voor hen nog lastiger. Christine Kleywegt, onderwijskundig ambulant begeleider bij De Waterlelie in Zwolle, verdiepte zich in de problematiek.

Kinderen met epilepsie hebben vaak problemen met hun coördinatie, met de uitvoering dus. Daarnaast komen problemen met het tempo en werkgeheugen veel voor. Die bemoeilijken het schrijven van lastige letters en woorden. Want je moet een voorbeeldletter of -woord een tijdje opslaan in je werkgeheugen, om 'm vervolgens na te kunnen schrijven. Schrijf je langzaam en is je werkgeheugen zwak, dan raak je halverwege het schrijven de draad kwijt.'

Waarom begon je dit onderzoek?

'In mijn werk als ambulant begeleider zie ik regelmatig kinderen die moeite hebben met schrijven. Binnen onze dienst wilden we hier graag meer over weten. Elk jaar kiezen we in het kader van deskundigheidsbevordering een thema om ons in te verdiepen. Meestal is dat rekenen of lezen; schrijven was nog niet aan de orde geweest. Hoog tijd dus om daar ook eens in te duiken. Samen met mijn collega Corry van Voorst heb ik literatuur opgezocht, ons leerlingenbestand uitgeplozen, en gesproken met een neuropsycholoog en twee ergotherapeuten. Daarna hebben we alle informatie geordend en gepresenteerd aan collega's. Het is fijn dat Episcop nu ook aandacht besteedt aan onze bevindingen, want er zijn vast veel ouders en leerkrachten die dit probleem herkennen.'

Over welk probleem gaat het?

'Kinderen met epilepsie hebben vaak moeite met leren schrijven. Daar zijn verschillende oorzaken voor. De belangrijkste oorzaak zijn problemen met de visuomotoriek. Dat is de wisselwerking tussen wat je ziet, wat je wilt bereiken en wat je met je handen kunt doen. Bij het leren schrijven zijn vier stappen belangrijk: goed waarnemen, de vorm onthouden, de beweging plannen en vervolgens de taak beheerst uitvoeren.'

Mijn kind kent alle letters, maar heeft toch moeite met schrijven. Hoe komt dat?

'Na het leren van letters en verbindingen, het aanvankelijk schrijven, moeten schrijfpatronen geautomatiseerd worden, het voortgezet schrijven. Ook dat kan lastig zijn voor kinderen met epilepsie, omdat signalen soms minder efficiënt worden verwerkt bij hen. Die signalen gebruik je om je schrijfproduct bij te sturen. Het zijn visuele signalen - dat wat je ziet - maar ook tactiele - dat wat je voelt - de pen en het papier dus. Als je hersenen die signalen niet duidelijk ontvangen, ontstaan er minder makkelijk ingesleten patronen in je brein. En die heb je wel nodig om op de automatische piloot te kunnen schrijven.'

Waarvoor worden de schrijfproblemen veroorzaakt?

'De schrijfproblemen kunnen ontstaan door functiestoornissen in het brein, of door de bij-

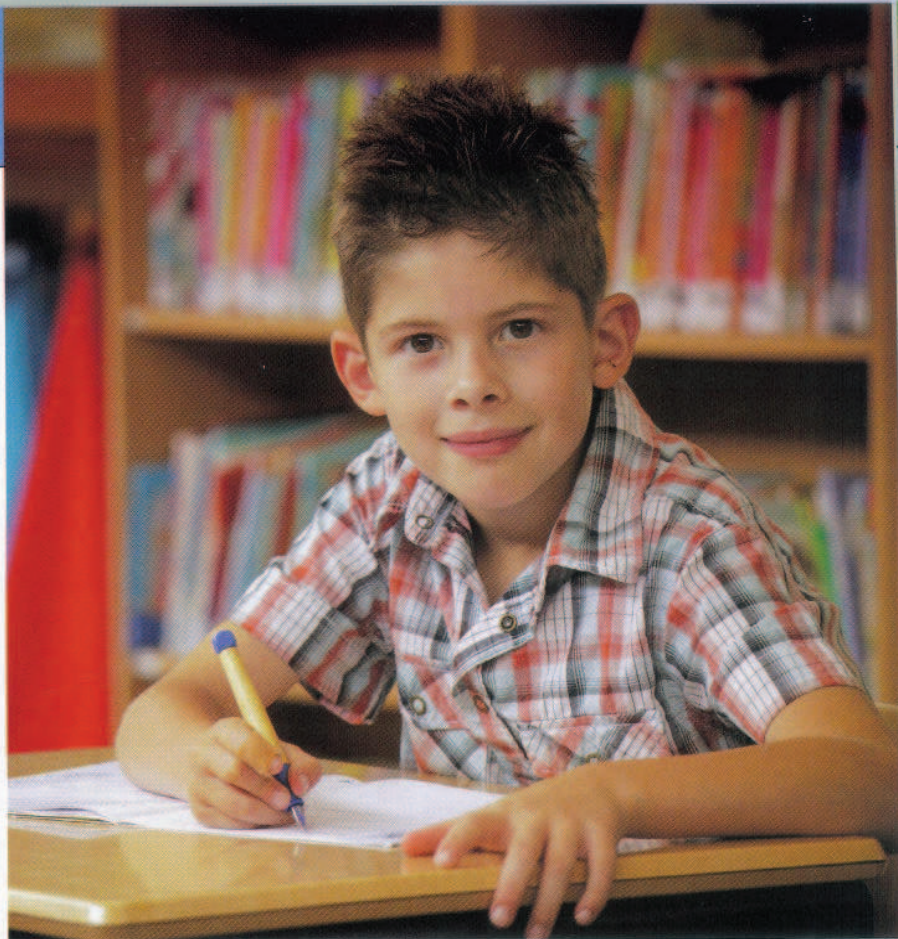
werkingen van anti-epileptica. Bij het leren schrijven, spelen verschillende hersengebieden en functies een rol: kijken, plannen, onthouden, bewegen en verklanken. Afhankelijk van de functiestoornissen die een kind heeft, heeft het bepaalde schrijfproblemen. Verschijnselen die gepaard gaan met een aanval – schokken, trillen, bewustzijnsdalingen en postictale effecten – maken het schrijven er ook niet makkelijker op. En dan zijn er nog de bijwerkingen van medicijnen, zoals dubbelzien, wazig zien en motorische problemen. Denk hierbij aan trillende handen, schokkende ledematen, psychomotorische traagheid, coördinatioestoornissen en spierzwakte.'

Hebben jullie met deze kennis nieuwe oplossingen of hulpmiddelen bedacht?

'Helaas, zo makkelijk is dat niet. Er is namelijk nog maar heel weinig bekend over dit probleem. Wel is het fijn dat we de schrijfproblemen van kinderen met epilepsie nu beter kunnen benoemen. We weten nu dat de oorzaken van het slechte schrijven vaker op het motorische vlak liggen, dan op het visuele of intellectuele vlak. En dus kunnen we wel wat tips geven. We zijn een voorstander van het afstappen van het verbonden schrift, het aan elkaar schrijven, omdat dit het schrijven nodeloos ingewikkeld maakt. Bij het verbonden schrift gebruik je namelijk andere letters dan wanneer je los schrijft. Met losse letters leren kinderen met epilepsie meestal makkelijker schrijven. Veel leerkrachten zijn het met ons eens. Ik kom soms tegen dat ze zelf al het verbonden schrift de deur uit hebben gedaan voor een kind met epilepsie. Daarnaast kan een Alphasmart een handig hulpmiddel zijn. Met deze kleine computer kunnen kinderen eenvoudig typen en printen, zodat ze ook eens net werk hebben. Voor kinderen met verminderde sensibiliteit, dat zijn kinderen bij wie de tactiele signalen niet goed doorkomen, kan het goed zijn om met materialen te experimenteren. Zachte potloden, krijt, verkwasten, vetkrijt en stiften schrijven stroever en geven daardoor meer gevoelsinformatie door. Ouders en kinderen kunnen thuis met deze materialen aan de slag, zonder dat er sprake is van echt oefenen. Want daarvoor moet je oppassen: te veel oefenen geeft te veel druk en meer kans op frustratie.'

Hoe weet ik nou wat voor mijn kind het beste is?

'Dat weet je niet altijd. Als je merkt dat het leren schrijven niet wil lukken, is het wel belangrijk hier aandacht aan te besteden. Want voor een kind kan het heel frustrerend zijn als het enorm

Tristan Schipper is zeven jaar. Hij schrijft heel langzaam en krijgt daarvoor begeleiding van De Waterlelie op zijn eigen school.

zijn best doet, maar het nooit goed doet. Bij onze dienst komen we heel veel verschillende problemen tegen. Slordig schrijven, een bibberend handschrift, te kleine letters, te grote letters, buiten de lijnen schrijven, problemen met het verbonden schrift. Al deze problemen kunnen te maken hebben met epilepsie. Om erachter te komen wat de schrijfproblemen veroorzaakt, kan een neuropsychologisch onderzoek uitkomst bieden. Als je weet wat de oorzaak is van de specifieke problemen van jouw kind, kun je het schrijfonderwijs daarop afstemmen. Eventueel kun je met de neuroloog bespreken of je kind andere medicijnen kan gebruiken, zodat hij minder last heeft van bijwerkingen. Liggen de oorzaken op een ander vlak, bespreek dan samen met de ambulante begeleider en de leerkracht van je kind wat er mogelijk is. Onze overtuiging is dat ook kinderen met epilepsie over het algemeen kunnen leren schrijven binnen het reguliere onderwijs, zij het met wat aanpassingen.'

Tekst: Sigrïd van den Berg / Foto's: Frank van Dam ■

Ambulante begeleiding van De Waterlelie in Zwolle

De Waterlelie, onderdeel van epilepsiecentrum SEIN, verzorgt speciaal onderwijs voor kinderen en jongeren bij wie epilepsie samengaat met een onderwijsbeperking of sociaal-emotionele problematiek. Naast het onderwijs binnen de eigen instelling verleent De Waterlelie onderwijskundige ambulante begeleiding aan ongeveer vierhonderd leerlingen op reguliere scholen in Nederland boven de grote rivieren. Kijk voor meer informatie op www.waterlelie.net.